

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії слов'ян**

Вітенко Микола Дмитрович

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ СЛОВ'ЯН

**Навчально-методичний посібник
для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за
спеціальністю 032“Історія та археологія”**

Івано-Франківськ, 2019

УДК 94(100)
ББК 63.3(2)41
В – 54

Вітенко М. Д. Джерелознавство історії зарубіжних слов'ян. Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 032 “Історія та археологія”. – Івано-Франківськ, 2019. – 40 с.

У навчально-методичному посібнику пропонуються рекомендації для роботи студентів із писемними джерелами з історії слов'янських народів з найдавніших часів до сучасності. Значна увага приділяється документам і матеріалам, які найповніше розкривають політичні, соціально-економічні і культурні особливості розвитку слов'ян. У посібнику вміщено програму курсу, плани лекцій, плани семінарських занять та методичні рекомендації до них, питання до контрольної роботи, тематика рефератів програмові вимоги та список рекомендованої літератури.

Посібник призначений для студентів-заочників спеціальності 032 “Історія та археологія”.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент,
Галина Василівна Стефанюк
кафедра історіографії і джерелознавства
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (ПНУ)

кандидат історичних наук, доцент
Василь Зіновійович Дебенко
кафедра історії слов'ян
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника” (ПНУ)

**Рекомендовано до друку Вченою Радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(протокол № __ від “__” _____ 2019 р.)**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Зміст

Передмова.....	4
Тематичний план.....	12
Навчальна програма	14
Семінарські заняття.....	17
Тематика самостійної роботи.....	28
Програмові вимоги.....	29
Індивідуальні завдання.....	31
Рекомендовані джерела та література.....	33

ПЕРЕДМОВА

“Джерелознавство історії зарубіжних слов’ян” є вибірковою дисципліною, що входить до складу освітньої програми для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності “032 “Історія і археологія”.

Мета дисципліни “Джерелознавство історії зарубіжних слов’ян” полягає в тому, щоб поглибити історичні знання студентів з історії слов’янських народів. Викладання цього спецкурсу сприятиме формуванню основних професійних навиків і вмінню працювати з різними історичними джерелами.

Мета спецкурсу полягає в тому, щоб дати студентам знання з теорії і методології джерелознавства, практичні навички роботи з історичними джерелами, інформацію про існуючі письмові джерела.

Завдання навчальної дисципліни полягають у:

знати

- основні принципи і методи пошуку та роботи з історичними джерелами;
- роль і місце історичного джерела у трактуванні вчених різних історичних епох;
- особливості роботи з джерелами в цілому і з джерелами з історії слов’янських народів зокрема;
- назви, час, місце створення основних історичних джерел про минуле слов’янських народів від епохи раннього середньовіччя до сьогодення, їхню національну приналежність, основні редакції, списки, та їх особливості;
- відповідну історичну та біографістичну термінологію.

вміти

- аналізувати історичні джерела;
- брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми;
- формувати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію щодо оцінок різних історичних джерел, аналізувати їхні характеристики;
- користуватися категорійно-понятійним апаратом джерелознавства, історичними джерелами та довідниковими матеріалами з історії слов’янських країн;
- використовувати здобуті знання під час науково-дослідної роботи, написання самостійних наукових досліджень – рефератів, курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт тощо.

Складові професійної компетентності, якими має оволодіти студент в результаті вивчення курсу:

Інтегральна компетентність – на основі засвоєних знань, умінь і навичок із дисципліни “Джерелознавство історії зарубіжних слов’ян” здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю,

що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (C1).

Комунікативна – здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; користуватися вербальними і невербальними засобами передачі історичної інформації (усна відповідь, реферат, есе, доповідь на науково-звітній конференції ін.) (C2, C16).

Лінгвістична – здатність володіти іноземною мовою для пошуку і опрацювання іншомовних історичних праць і джерел (C3).

Інформаційно-цифрова компетентність – здатність до впевненого, а водночас критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для пошуку, обробки, аналізу, верифікації інформації із історії зарубіжних слов'ян (C4).

Соціальна і громадянська компетентність – здатність до міжособистісної взаємодії, вміння працювати в колективі й ефективно співпрацювати з учасниками навчального процесу; уміння попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; діяти громадсько і соціально відповідально і свідомо та з почуттям поваги до оточуючих, усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (C6).

Навчання вчитись – здатність вчитися і спільно, і автономно, здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного) під час самостійної роботи із дисципліни, підготовки проблемних питань, проектів, самостійне набуття нових компетентностей, а також здатність виявляти і творчо підходити до вирішення проблем, ухвалювати обґрунтовані рішення, генерувати нові ідеї, під час захисту проектів, прес-конференції, захисту проблемних питань брати відповідальність і виявляти ініціативу, визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати прогрес і результати навчання (C7).

Загальнокультурна компетентність (C8) – це здатність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення науки і культури народів Центрально-Східної Європи від найдавніших часів до початку ХХІ ст., орієнтуватися в культурному та духовному контекстах державницьких ідеологій східноєвропейських суспільств; цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність в світі (C8).

Екологічна компетентність і здоровий спосіб життя – це здатність на основі вивченого матеріалу (вплив кліматичних змін на розвиток сільськогосподарства доіндустріальної доби, міграції великих груп населення, міжетнічні конфлікти, посилення соціальних протиріч) усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, прагнення до його збереження; здатність до здійснення професійної діяльності згідно з вимогами охорони праці й техніки безпеки; здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (C9).

Фахові (предметні) компетентності:

Здатність чітко і логічно відтворювати базові історичні знання з історії зарубіжних слов'ян, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування цілісної історичної картини Європи, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти **(C10)**.

Здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчений матеріал з історії зарубіжних слов'ян, формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях **(C11)**.

Розуміти і застосовувати внутрі і міжпредметні зв'язки, мати синтетичне мислення **(C12)**.

Здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях **(C6, C7, C11)**.

Здатність застосовувати знання, уміння і навички для розробки навчально-методичного забезпечення дисципліни, зокрема логічно-структурних схем ін. **(C13)**.

Здатність володіти термінологією і науковою періодизацією **(C15)**.

Здатність користуватися вербальними і невербальними засобами передачі історичної інформації (зокрема, презентаціями, картами, таблицями ін.) **(C16)**.

Наявність системи знань основних теорій та концепцій сучасної історіографії, основних джерел із дисципліни, вміння їх критично аналізувати, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості **(C17)**.

Здатність порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, соціальних груп **(C18)**.

Здатність до усвідомлення призначення професійної діяльності вчителя історії і суспільствознавчих предметів, важливості збагачення професійних якостей відповідно до нових суспільно-політичних реалій (оцифрування і виставлення у відкритому доступі національними бібліотеками Австрії, Білорусі, Болгарії, Македонії, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, Словенії, Чехії, Хорватії літописів, хронік, збірників законів, грамот, статистичних довідників та ін. першоджерел); усвідомлення необхідності подальшого навчання **(C21)**.

Здатність на основі вивченого матеріалу (зокрема, про процеси закріпачення селян, формування станово-представницьких монархій, боротьби шляхти та населення міст за свої привілеї), ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки **(C22)**.

Формувати економічну грамотність і підприємливість на основі вивчення економічних питань історії зарубіжних слов'ян. **(C23)**.

Здатність на основі вивчення історії зарубіжних слов'ян формувати високу історичну й громадянську свідомість, національну гідність та історичну національну пам'ять, здатність використати на практиці здобуті знання із

дисципліни з метою проведення громадянсько-патріотичного виховання серед молоді (C24).

В результаті вивчення навчальної дисципліни у студентів формуються:

Здатність аналізувати історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях (C2, C8)

Уміння виявляти спільні й відмінні риси в теоретико-методичних підходах українських і зарубіжних істориків, етнологів та археологів (C7)

Цілеспрямовано вивчати та відстоювати загальнолюдські, національні демократичні і духовно-культурні цінності, вироблені світовою цивілізацією в процесі історичного розвитку (C6)

Здатність розрізняти історичну своєрідність, культурне та етнонаціональне розмаїття України (C8)

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (C1, C4)

Уміння обирати та використовувати сучасні теорії, методологічні засади і досягнення вітчизняної та зарубіжної історичної науки та освіти (C2, C3)

Уміння сприймати сутність і особливості історичного розвитку світової цивілізації та місця в ньому вітчизняного минулого (C2)

Здатність займати активну життєву позицію у відстоюванні своєї точки зору та історичної об'єктивності з проблем минулого та сьогодення (C3)

Уміння використовувати на практиці теоретичні положення для здійснення організаційних та контрольних заходів у сфері історичної науки (C5, C8)

Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у вищих навчальних закладах (C4, C10)

Уміння використовувати на практиці програмно-технічні засоби інформатики та сучасні інформаційні системи і технології (C8)

Здатність здійснювати історичні дослідження з визначеної тематики (C2, C3)

Здатність використовувати в своїй діяльності історичні методи дослідження (C7)

Уміння виявляти та розв'язувати дослідницькі проблеми, здійснювати дослідження проектів на належному рівні (C1, C2, C3)

Здатність використовувати іноземну мову в практичній діяльності за спеціальністю (C3)

Уміння працювати з джерелами та фаховою літературою (C3)

Уміння використовувати нормативно-правову базу з питань охорони праці, організувати дотримання вимог безпеки праці учасникам трудового процесу (C1)

Здатність організувати дотримання дисципліни та санітарно-гігієнічних вимог учасниками трудового процесу (C1, C4)

Здатність ефективно брати участь у різних формах наукової комунікації (C7, C10).

Навчальна програма завершується заліком. Вона передбачає проведення 6 лекцій (12 годин), 9 семінарських занять (18 годин), та 60 годин самостійної роботи для денної форми навчання та проведення 3 лекцій (6 годин), 2 семінарських занять (4 годин), та 80 годин самостійної роботи для

заочної форми навчання.

Розрахунок максимальної підсумкової оцінки з навчальної дисципліни здійснюється згідно кредитно-модульної системи. Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить:

Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4	Всього
Поточний контроль	Контрольні роботи	Колоквіум	Реферативна робота	
35 балів	30 балів	20 балів	15 балів	100 балів

Поточний контроль знань

Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за роботу на семінарських заняттях становить 35 балів.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від "1" до "5". Позначення "0" виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через непідготовленість, або через відсутність на занятті без поважної причини, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Підсумкова кількість балів за роботу студента на семінарських заняттях визначається як середнє арифметичне помножене на коефіцієнт. Середнє арифметичне визначається як сума набраних студентом балів поділена на кількість занять, в яких він брав участь і був оцінений. При цьому відсутність студента на занятті без поважної причини враховується при вирахуванні середнього арифметичного. Кожен студент зобов'язаний взяти активну участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене з поважних причин заняття студент може "відпрацювати" у формі, визначеній викладачем та кафедрою. При цьому виставлення оцінки не передбачається, але це відпрацьоване заняття не впливатиме на середній арифметичний бал студента. Як правило "відпрацювання" проходить у вигляді написання і захисту реферату на визначену викладачем тему (вимоги до додаткової реферативної роботи встановлюються викладачем та кафедрою окремо).

Контрольна робота

Впродовж роботи над вивченням дисципліни передбачено проведення контрольної роботи.

При цьому за контрольну роботу студент може одержати 30 балів. Написання контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки при заліку. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни. Такий студент має змогу скласти залік за талоном № 2, але для цього він повинен виконати передбачене кафедрою завдання.

Контрольна робота передбачає формулювання 5 завдань: 2 теоретичних, 1 практичного (на знання історичних джерел), 1 знання термінів та 1 на знання хронології.

Критерії оцінювання завдань на контрольній роботі (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):

Завдання	Бали
1 теоретичне	10 балів
2 теоретичне	10 балів
3 практичне	5 балів
4 знання термінів	3 бали
5 знання хронології	2 бали
Разом	30 балів

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді проведення колоквиуму чи написання реферату.

Самостійна робота студентів оцінюється в наступних діапазонах:

Критерії оцінювання колоквиуму (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів)

Критерії	Бали
глибока, розгорнута відповідь	16-20 балів
правильна стисла відповідь	12-15 балів
поверхова відповідь	8-11 балів
поверхова відповідь з наявністю	4-7 балів

окремих помилок розкриття окремого аспекту питання	1-3 бали
неправильна відповідь або її відсутність	0 балів

Критерії оцінювання реферату (оцінюється в діапазоні від 0 до 15 балів)

Критерії	Бали
● глибоке розкриття проблеми, з відображенням авторської позиції	- 12-15 балів
● обґрунтоване розкриття проблеми	- 9-11 балів
● тема розкрита неповно	- 6-8 балів
● реферат суто компілятивного рівня	- 3-5 балів
● розкритий лише окремий аспект	- 1-2 бали
● реферат не зарахований	- 0 балів

Самостійна робота студента має на меті закріпити і поглибити набуті студентом знання і вміння у процесі вивчення дисципліни. Навчити студента науково грамотно оформити підготовлені ним матеріали.

Залік

Залік виставляється шляхом простого підрахунку балів отриманих за виконання 4 змістових модулів. Для того, щоб одержати залік студентам необхідно виконати всі види робіт і набрати не менше 50 балів. Якщо студент своєчасно не здав встановлених змістових модулів, він автоматично втрачає право на допуск до екзаменаційної сесії, окрім випадків визначених деканатом Факультету історії і політології (пропуски лекційних чи семінарських занять, невиконання самостійної роботи з поважних причин тощо). При цьому деканат встановлює кінцевий термін для виконання всіх видів робіт окремо. Лише після виконання студентом всіх видів робіт і змістових модулів він одержує можливість здавати залік за талоном № 2.

Шкала перерахування оцінок

Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
90-100	відмінно	5	A	зараховано
81-89	добре	4	B	
71-80			C	
61-70	задовільно	3	D	
51-60			E	
25-50 (50-100)	Допускається до здачі іспиту (виставляється залік)			
0-25 (0-50) (за роботу в семестрі)	незадовільно (оцінка автоматично виставляється у відомість)	2	FX	Не зараховано
Сума балів по талону № 1, 2 0-50	незадовільно	2	FX	
Сума балів по талону № 3 0-50	незадовільно	2	F	

У науково-методичному посібнику особливу увагу відведено планам семінарських занять, наведено стислі методичні вказівки, які допоможуть студентам опрацювати наукову літературу, проаналізувати конкретні джерела, звернути увагу на вузлові проблеми, дати відповіді на поставлені запитання. Окремо перераховано питання для самостійної роботи студентів, список рекомендованих джерел та літератури до цілого курсу.

Більшість рекомендованих для наукового опрацювання опублікованих джерел і дослідницької літератури зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Публікації, позначені астериском (*), – наявні в електронному варіанті.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь бо го	у тому числі				
л		п	ла б	ін д	с.р .	л		п	ла б	ін д	с. р .	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Предмет і завдання спецкурсу “Джерелознавство історії зарубіжних слов’ян”	5	2				3						
Тема 2. Джерела античності та доби раннього середньовіччя про походження та розселення слов’ян	5	2				3						
Тема 3. Арабські джерела	5	2				3						
Тема 4. Літописи як основні джерела з історії Давньоруської держави	5	2				3						
Тема 5. Законодавчі джерела з історії східних слов’ян	5	2				3						
Тема 6. Джерела російської публіцистики як історичне джерело	5	2				3						
Тема 7. Акти Великого Князівства Литовського як джерела з історії Білорусії	5	2				3						
Тема 8. Джерела з історії Польщі IX – XVIII ст.	5	2				3						

Модуль 2											
Змістовий модуль 1.											
Тема 1. Літописання північно-східних руських земель XII – XIII ст.	5		2			3					
Тема 2. Суд та соціальна структура суспільства Київської Русі за “Руською Правдою”	5		2			3					
Тема 3. Ієрархія російського суспільства за нормами “Соборного уложення” 1649 р.	5		2			3					
Тема 4. Джерела з історії Російської імперії XIX – початку XX ст.	5		2			3					
Тема 5. Джерела з історії чеських і словацьких земель X – XVIII ст.	5		2			3					
Тема 6. Джерела з історії Болгарії VIII – XV ст.	5		2			3					
Тема 7. Джерела з історії Сербії X – XVIII ст.	5		2			3					
Тема 8. Джерела з історії Хорватії і Словенії XII – XVIII ст.	5		2			4					
Усього годин	90	12	18			60					

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Предмет і завдання спецкурсу “Джерелознавство історії зарубіжних слов’ян”

Актуальність проблеми. Предмет і завдання спеціурсу. Історичне джерело. Джерел о знавство і його функції. Класифікація історичних джерел за типами і видами. Масові і унікальні джерела. Методика використання історичних джерел у науових дослідженнях. Аналітична і синтетична критика джерел.

Тема 2. Джерела античності та доби раннього середньовіччя про походження та розселення слов’ян.

Античні свідчення про слов’ян: Пліній Старший, Тацит, Птолемей. Йордан і його “Історія готів”. Візантійські автори другої половини VI – VIII ст.: Приск, Прокопій Кесарійський, Агафій Мірінейський, Менандр Протектор, Маврикій, Феофілакт Сімоката. Розвиток слов’янських народів в працях Костянтина Багрянородного. Лев Диякон. Франкські хроніки: Псевдофредегар, “Історія Карла Великого” Ейнгарда. Німецькі джерела: “Баварський географ”, Хроніка Равенського Аноніма, “Слов’янська хроніка” Гельмольда. Джерела іншої приналежності Західної Європи: повідомлення англійського короля Альфреда, скандинавські та ісландські саги і легенди.

Тема 3. Арабські джерела.

Причини інтересу арабських авторів щодо слов’ян. Визначні арабські історики та географи про розселення, побут та вірування слов’ян. Використання арабських джерел в історичних дослідженнях.

Тема 4. Літописи як основні джерела з історії Давньоруської держави.

Поняття про літопис. Літописний звід. Протограф. Редакція літопису. “Повість временних літ”, її редакції, склад і джерела. Проблема походження Давньоруської держави на сторінках літопису. Новгородське і Псковське літописання. Володимиро-Суздальська літописна традиція.

Тема 5. Законодавчі джерела з історії східних слов’ян.

“Руська Правда” як основне законодавче джерело періоду Київської Русі. Походження, редакції, склад і джерела “Руської Правди”. Правове становище населення Київської Русі за “Руською Правдою”. Соціально-економічна історія руських земель на сторінках “Руської Правди”. Джерела з історії російського законодавства XIV – XVII століття. Судові і уставні грамоти як законодавчі джерела з історії Північно-Східної Русі XIV – XV ст. Кодифікація російського законодавства в XV – XVI ст.: Судебники 1497 і 1550 рр., “Стоглав”, Судебник 1589 р. Російські законодавчі джерела XVII ст. “Соборне уложення” 1649 р., “Новоуказні статті”, “Новоторговий устав” 1667 р.

Тема 6. Джерела російської публіцистики як історичне джерело.

Формування великодержавної ідеології в російській публіцистиці. Філофей і його “Сказання про Москву, як про Третій Рим”. Джерела церковно-політичної думки. Ідеологічна боротьба в Московській державі, її зміст і спрямованість (Твори Івана Грозного і Андрія Курбського. І. С. Пересветов).

Відображення внутрішньої і зовнішньої політики Москви в публіцистиці XVII ст. (“Сказание” Авраамія Поліцина, Григорій Котошихін “О России в царствование Алексея Михайловича”).

Тема 7. Акти Великого Князівства Литовського як джерела з історії Білорусії.

Литовська метрика, її склад і джерела. Документальні джерела: акти городських, земських і підкоморних суддів, матеріали магдебурій, жалувані грамота. Литовські статuti, “Устава на волоки” 1557 р. Джерела до вивчення соціально-економічної історії Білорусії: інвентарі, ревізії, писцові книги. Щоденник Люблінського сейму 1569 р.

Тема 8. Джерела з історії Польщі IX – XVIII ст.

Наративні джерела: хроніки Галла Аноніма, Вінцентія Кадлубека, Великопольська хроніка. “Історія Польщі” Яна Длугоша. Історичні твори XVI – XVIII ст. Пам’ятки польського права: Польська правда, Статuti Казимира Великого, статuti Ласького, Конституція 3 травня 1791 р. Джерела до вивчення соціально-економічних відносин в польських землях: візитації, книги бенефіцій, інвентар, люстрації.

Змістовий модуль 2.

Тема 1. Літописання північно-східних руських земель XII – XIII ст.

Політична історія Північно-Східної Русі на сторінках “Повісті минулих літ”. Новгородське літописання. Володимиро-Суздальська літописна традиція.

Тема 2. Суд та соціальна структура суспільства Київської Русі за “Руською Правдою”

Суд та судочинство у “Руській Правді”. Соціальна стратифікація населення за “Руською Правдою”. Князь та дружина. Смерди та верв. Закупи. Холопи.

Тема 3. Ієрархія російського суспільства за нормами “Соборного уложення” 1649 р.

Царський двір та верховна влада за “Соборним Уложенієм”. Боярська Дума та думні чини. Служилі люди “по отечеству”. Служилі люди “по прибору”. Основні категорії російського селянства. Посадське населення у XVII ст. Холопи за “Соборним Уложенієм”. Остаточне закріпачення селян за “Соборним уложенієм”.

Тема 4. Джерела з історії Російської імперії XIX – початку XX ст.

Писемні, статистичні, графічні джерела з історії Росії. Указ про вільних хліборобів від 20 лютого 1803 р. В. В. Стройновський про необхідність скасування кріпацтва. Російсько-французький мирний договір у Тільзиті 25 червня (7 липня) 1807 р. К. Клаузевіц про чисельність російських та французьких військ на початку війни 1812 р. і їхні втрати. Повідомлення Армана де Колінкура про Бородінську битву і її наслідки. Ф. Поль де Сегюр про відступ армії Наполеона з Москви. Декабрист І. Д. Якушкін про народний характер війни 1812 р. Наказ М. І. Кутузова по армії у зв’язку із завершенням Вітчизняної війни 1812 р. формування своїх революційних поглядів. «Руська Правда» П. І. Пестеля. Конституція М. Муравьйова.

Рескрипт Миколи I від 19 серпня 1827 р. із заборонаю приймати у гімназії і університети селян-кріпаків. Указ Миколи I про зобов'язаних селян від 2 квітня 1842 р. Інвентарні правила 1847 – 1848 рр. Філософський лист П. Я. Чаадаєва. Програма «Землі і волі». Спогади С. Ф. Ковалика про «ходіння в народ».

Тема 5. Джерела з історії чеських і словацьких земель X – XVIII ст.

Наративні джерела з історії Чехії: хроніки Козьми Празького, Вінценція, Збраславська хроніка. Хроніка т. зв. Даліміла. “Чеська хроніка” Пулкави. Хроніка Джовані Марінюле. Документальні джерела XI – початку XVI ст.: грамоти, земські дошки, документи церковного управління. Джерела державних і станових установ після 1526 р.: маєстат, патент, послання, декрет, канцелярські книги, бернірула. Формування ідеології гусизму. Тюри Яна Гуса та його ідейних попередників: “Послання магістра Яна Гуса”, Петро із Младоньовіц “Донесення про магістра Яна Гуса в Констанці”. Джерела про програмові вимоги і тактику таборитів. Джерела з табору бюргерської опозиції. Актові матеріали. Постанови гуситських сеймів. Договори Праги з союзниками, гуситські маніфести. Феодально-католицькі джерела.

Тема 6. Джерела з історії Болгарії VIII – XV ст.

Найдавніші вітчизняні джерела з історії Болгарії: пам'ятки епіграфіки, Закони хана Крума, “Синодик болгарської церкви”. Давню болгарські літературні пам'ятники. Климент Охридський, Костянтин Преславський, Іоан Екзарх. Історичні та полемічні тюри IX – XII ст.: “Іменник болгарських ханів”, “Ізборник царя Симеона”. Чорноризець Храбр “Про письменна”. Козьма Пресвітер “Бесіда про новоявленну ересь Богуміла” Історична традиція XIII – XV ст.: болгарські переклади візантійських хронік Константина Манассії, Іоанна Малали, Георгія Амартола, Симеона Лагофета, Іоанна Зонари. Анонімна хроніка початку XV ст. Життя і похвальні слова. Іноземні джерела з історії Болгарії.

Тема 7. Джерела з історії Сербії X – XVIII ст.

Візантійські автори. “Літопис попа Дуклянина”. Документальні джерела. Наративні джерела з історії сербських земель: Життя Неманії, “Життя королів і архієпископів сербських”. Матфіали дипломатії. “Законник Стефана Душана”, як основний законодавчий пам'ятник середньовічної Сербської держави. Кадастровідефтери. Протоколи і ділова документація.

Тема 8. Джерела з історії Хорватії і Словенії XII – XVIII ст.

Наративні джерела: “Діяння королів Далмації і Хорватії”, Фома Сплітський “Історія архієпископів Салони і Спліта”, Міха Мадієв “Про діяння римських імператорів і святах отців”, хроніка аббата Іоанна фон Вітрінга. Матеріали до вивчення соціально-економічних відносин. Хорватські і словенські урбарії. Документи державних органів влади і установ. Законодавчі кодекси: “Книга статутів Дубровника”, “Винодольський Закон”, “Швабське зерцало”. Іноземні твори з історії Хорватії і Словенії XVI – XVIII ст.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Свідчення візантійських авторів V–X ст. про слов'ян

1. Слов'янські племена в історичних творах Пріска Панійського і Прокопія Кесарійського.
2. Військово-етнографічна інформація про слов'янські племена у працях Агафія Міринеїського, Менандра та Маврикія.
3. Феофілакт Сімокатта про життя й побут слов'ян на Балканах та їх війни з візантійцями.
4. Слов'яни у доробку Константина VII Багрянородного.
5. Балканські війни київського князя Святослава у висвітленні Лева Диякона.
6. Хроністи Іоанн Малала та Феофан Сповідник про слов'ян.
7. Слов'яни в описах церковних істориків Єваґрія Схоластика та Іоанна Ефеського.

Джерела та література

1. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Пер., коммент. Г.Г.Литаврина // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. – М.: Наука, 1982. – С. 267–333.
2. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Текст, пер., коммент. / Под. ред. Г.Г.Литаврина, А.П.Новосельцева. – 2-е изд., исправ. – М.: Наука, 1991. – 496 с.
3. Прокопий Кесарийский. Война с готами / Пер. с греч. С.П. Кондратьева, вступ. ст. З.В.Удальцовой. – М.: Изд-во АН СССР, 1950.
4. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история / Пер. с греч. вступительная статья, комментарии А.А.Чекаловой. – Изд. второе, испр. и доп. – СПб.: Издательство “Алетейя”, 1998.
5. Сборник документов по социально-экономической истории Византии / Отв. ред. Е.А.Косминский. – М.: Изд-во АН СССР, 1951. – С.63–102.
6. Свод древнейших письменных известий о славянах: в 2 т. – Т. 1 (I–VI вв.) / РАН, Ин-т славяноведения и балканистики; под ред. Г. Г. Литаврина; [сост. Л. А. Гиндин и др.]. – 2-е изд. испр. – М.: Восточная литература, 1994. – 472 с.
7. Свод древнейших письменных известий о славянах. – Т. 2 (VII – IX вв.). / Сост. С.А.Иванов, Г.Г.Литаврин, В.К.Ронин. – М.: Изд.фирма “Вост. лит-ра” РАН, 1995. – С.
8. Стратегикон Маврикия / Изд. подгот. В.В.Кучма. – СПб.: Алетейя, 2004.
9. Феофан Византиец. Летопись византийца Феофана от Диоклетиана до царей Михаила и сына его Феофилакта. Приск Панійский. Сказания Приска Панійского / Подгот. к изданию Цепковым А.И. – Рязань: Александрия, 2005. – С.
10. Феофилакт Симокатта. История / Пер. С.П. Кондратьева. Под ред. Н.В.Пигулевской. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 224 с.

11. Хрестоматия по истории южных и западных славян: Учебное пособие для вузов: В 3 т. Минск: Изд-во “Университетское”, 1987. – Т. I. Эпоха феодализма / Отв. ред. М.М. Фрейденберг. – С.
12. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя) / упоряд. В.І.Яровий, С.М.Мотрук, В.П.Шумило та ін.; за ред. В.І.Ярового. – К.: Либідь, 2011. – С.9–30, 158–163.
13. Чичуров И.С. Византийские исторические сочинения: “Хронография” Феофана, “Бревиарий” Никифора (Тексты. пер., коммент.). – М.: Наука, 1980.
14. Балух В.О., Возний І.П., Коцур В.П. Історичні портрети античності та середньовіччя. – Чернівці: Книги-XXI, 2007. – С.219–251 (Прокопій Кесарійський, Константин Багрянородний).
15. Бибииков М.В. Историческая литература Византии. – СПб.: Издательство “Алетейя”, 1998. – 318 с.
16. Дьяконов А.П. Известия Иоанна Эфесского и сирийских хроник о славянах VI–VII вв. // Вестник древней истории. – 1946. – № 1. – С. 20–34.
17. Дьяконов А.П. Иоанн Ефесский и его церковно-исторические труды. – СПб.: Издательство Олега Абышко, 2006. – 656 с.
18. Карышковский П.О. Лев Диакон о Тмутараканской Руси // Византийский временник. – 1060. – Вып. XVII.
19. Лаптева Л.П. Источники о древних славянах // Источниковедение истории южных и западных славян (феодалный период) / Отв. редактор Л.П.Лаптева. – М.: Изд-во МГУ, 1999. – С. 7–18.
20. Левченко М.В. Византийский историк Агафий Миринейский и его мировоззрение // Византийский временник. – 1950. – Т. 3. – С. 63–79.
21. Литаврин Г.Г. О двух Хилбудах Прокопия Кесарийского // Литаврин Г.Г. Византия и славяне (сборник статей). – СПб.: Алетейя, 1999. – С.548–556.
22. Литаврин Г.Г. Известия Менандра Протиктора об отношениях аваров и славян // Литаврин Г.Г. Византия и славяне (сборник статей). – СПб.: Алетейя, 1999. – С.557–567.
23. Удальцова З.В. К вопросу о мировоззрении византийского историка VI в. Евагрия // Византийский временник. – 1969. – Т. 30. – С. 63–72.
24. Удальцова З.В. Мировоззрение Прокопия Кесарийского // Византийский временник. – 1971. – Т.31. – С.8–22.
25. Удальцова З.В. Мировоззрение византийского хрониста Иоанна Малалы // Византийский временник. – 1971. – Т. 32. – С. 3–23.
26. Удальцова З.В. Мировоззрение византийского историка V в. Приска Панийского // Византийский временник. – 1972. – Т. 33. – С. 47–74.
27. Удальцова З.В. Развитие исторической мысли // Культура Византии IV – первой половины VII в. – М.: Наука, 1984. – С. 119–271.

Тема 2. Літописання північно-східних руських земель XII – XIII ст.

План

1. Політична історія Північно-Східної Русі на сторінках “Повісті минулих літ”.
2. Новгородське літописання.
3. Володимиро-Суздальська літописна традиція.

Джерела та література

1. Літопис Руський.-К., 1989.
2. Хрестоматія з історії СРСР .Т.І.- К., 1950.
3. Алешковский М.Х. Новгородский летописный свод конца 1220-х годов // Летописи и хроники. 1980.-М., 1981.- С. 104 – 111.
4. Алешковский М.Х. К типологии текстов " Повести временных лет " // Источниковедение отечественной истории. Сб. статей. 1975.- М., 1976.- С. 133 – 162.
5. Воронин Н.Н. К характеристике владимирского летописания 1158 – 1177 гг. // Летописи и хроники. 1976.- М., 1976.- С. 26 – 53.
6. Кузьмин А.Г. Русские летописи как источник по истории Древней Руси.- Рязань, 1969.
7. Мирзоев В.Г. Былины и летописи – памятники русской исторической мысли.- М., 1978.
8. Насонов А. Н. Лаврентьевская летопись и владимирское летописание первой половины XIII века // Проблемы источниковедения. Т.ХІ.- М., 1963.- С. 429 – 480.
9. Рыбаков Б. Древняя Русь. Сказания. Былины. Летописи.- М., 1963.
10. Толочко П.П. Літописи Київської Русі.- К., 1994.

На семінарському занятті студенти повинні зосередити увагу на таких питаннях :

- редакції, склад і джерела «Повісті минулих літ»;
- загальноруська спрямованість історичного джерела;
- історія земель Північно-Східної Русі на сторінках «Повісті...»;
- особливості новгородського літописання, проблема авторства;
- місцевий характер Новгородського літопису;
- релігійна і загальноруська тенденція Володимиро-Суздальського літопису.

Тема 3. Суд та соціальна структура суспільства Київської Русі за “Руською Правдою”

1. Суд та судочинство у “Руській Правді”.
2. Соціальна стратифікація населення за “Руською Правдою”.
3. Князь та дружина.
4. Смерди та верв. Закупи. Холопи.

Джерела та література

1. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. Ростов н/Д., 1995; др. изд.
2. Греков Б.Д. Киевская Русь. М., 1949; др. изд.
3. Греков Б.Д. Крестьяне на Руси с древнейших времен до XVII в. М., 1952. Т. I; др. изд.
4. Зимин А. А. Феодалная собственность и «Русская Правда» // Исторические записки. Т. 76.
5. Зимин А. А. Холопы на Руси. М., 1973.
6. Зимин А.А. Историко-правовой обзор к «Русской Правде» // Памятники русского права. Вып. 1. М., 1952.
7. Зимин А.А. О смердах Древней Руси XI - начала XII вв. // Историко-археологический сборник / Под ред. Д.А. Авдусина и В.Л. Янина. М., 1962.
8. История Европы. Т. 2. Средневековая Европа. М., 1992; Т. 3. От средневековья к новому времени. М., 1993.
9. История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. В 3 т. М., 1985. Т. 1-3.
10. История крестьянства СССР с древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции: В 5 т. М., 1987. Т. 2-3.
11. История СССР с древнейших времен до конца XVIII в. / Под ред. Б. А. Рыбакова. М., 1975; 2-е изд. М., 1983.
12. История СССР с древнейших времен до наших дней: В 12 т. М., 1966 - 1967. Т. 1-3.
13. Ключевский В.О. История сословий в России // Сочинения. В 9 т. М., 1989. Т. VI.
14. Ключевский В.О. Курс русской истории. Ч. 1-3 // Сочинения. В 9 т. М., 1987-1989. Т. БП; др. изд.
15. Очерки истории СССР. Период феодализма IX – XV вв.: В 2 кн. М., 1953; Период феодализма, XVII в. М., 1955.
16. Павленко Н.И., Кобрин В.Б., Федоров В.А. История СССР с древнейших времен до 1861 г. М., 1989; др. изд.
17. Памятники русского права / Под редакцией С.В. Юшкова. М., 1952-1963. Вып. I, III, VI, VII.
18. Платонов С.Ф. Лекции по русской истории. М., 1993; др. изд. Соловьев С.М. История России с древнейших времен. Т. 1, 10, 13 // Сочинения. М., 1988-1991. Кн. I, У, VII.

19. Покровский С. А. О наследственном праве древнерусских смердов // Советское государство и право. 1946. № 3-4.
20. Правда Русская / Под ред. Б.Д. Грекова. Т. 1. Тексты. М., 1939; Т. II. Комментарий. М.-Л., 1947.
21. Правда Русская: Учебное пособие / Под ред. Б. Д. Грекова. М.-Л., 1940.
22. Пронштейн А.П., Задера А.Г. Практикум по истории СССР (период феодализма). М., 1969.
23. Развитие русского права в XV - первой половине XVII вв. М., 1986.
24. Рапов О.М. Княжеские владения на Руси в X - первой половине XIII вв. М., 1977.
25. Романов Б.А. Люди и нравы Древней Руси. Л., 1947; М., 1963.
26. Российское законодательство X – XX вв. Т. 1. Законодательство Древней Руси / Под ред. В.Л. Янина. М., 1984.
27. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества в XII-XIII вв. М., 1982.
28. Рыбаков Б.А. Смерды // История СССР. 1979. № 1-2.
29. Сборник документов по истории СССР для семинарских и практических занятий / Под ред. А.М. Сахарова. Ч. 4. М., 1974.
30. Свердлов М.Б. От Закона Русского к Русской Правде. М., 1988.
31. Тихомиров М.Н. Пособие для изучения «Русской Правды». М., 1956.
32. Толочко П.П. Древняя Русь: Очерки социально-политической истории. Киев, 1987.
33. Фроянов И.Я. Киевская Русь: Очерки социально-политической истории. Л., 1980.
34. Щапов Я.Н. К истории Правды Ярославичей // Проблемы социально-политической истории феодальной России. М., 1984.
35. Юшков С.В. История государства и права России. – Ростов н/Д., 2003; др. изд.
36. Юшков С.В. Общественно-политический строй и право Киевского государства. М., 1949.

Тема 4. Ієрархія російського суспільства за нормами “Соборного уложення” 1649 р.

1. Царський двір та верховна влада за “Соборним Уложенієм”.
2. Боярська Дума та думні чини.
3. Служилі люди “по отечеству”.
4. Служилі люди “по прибору”.
5. Основні категорії російського селянства.
6. Посадське населення у XVII ст.
7. Холопи за “Соборним Уложенієм”.
8. Остаточне закріпачення селян за “Соборним уложенієм”.

Джерела та література

- Базилевич К.В. (сост.) Городские восстания в Московском государстве: Сб. документов. М.-Л., 1936.
- Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий / Под редакцией А. Д. Горского. М., 1989. Вып. 3.
- Памятники русского права / Под редакцией С.В. Юшкова. М., 1952-1963. Вып. I, III, VI, VII.
- Пронштейн А.П., Задера А.Г. Практикум по истории СССР (период феодализма). М., 1969.
- Российское законодательство X - XX вв. Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления русского централизованного государства / Под ред. А.Д. Горского. М., 1985; Т. 3. Акты Земских соборов / Под ред. А.Г. Манькова. М., 1985.
- Сборник документов по истории СССР для семинарских и практических занятий / Под ред. А.М. Сахарова. Ч. 4. М., 1974.
- Соборное Уложение 1649 г.: Текст, комментарии. Л., 1987.
- Тихомиров М.Н., Епифанов П.П. Соборное Уложение 1649 г. М., 1961.
- Хрестоматия по истории СССР XVI - XVII вв. / Под ред. А.А. Зимина. М., 1962.
- История СССР с древнейших времен до наших дней: В 12 т. М., 1966 - 1967. Т. 1-3.
- История СССР с древнейших времен до конца XVIII в. / Под ред. Б. А. Рыбакова. М., 1975; 2-е изд. М., 1983.
- Павленко Н.И., Кобрин В.Б., Федоров В.А. История СССР с древнейших времен до 1861 г. М., 1989; др. изд.
- История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. В 3 т. М., 1985. Т. 1-3.
- История крестьянства СССР с древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции: В 5 т. М., 1987. Т. 2-3.
- Очерки истории СССР. Период феодализма IX-XV вв.: В 2 кн. М., 1953; Период феодализма, XVII в. М., 1955.
- Александров В.А. Сельская община в России (XVII - начало XIX вв.). М., 1976.
- Водарский Я.Е. Население России в конце XVII - начале XVIII вв. М., 1977.

- Демидова Н.Ф. Служилая бюрократия в России XVII в. и ее роль в формировании абсолютизма. М., 1987.
- Епифанов П.П. Соборное Уложение 1649 г. в исторической литературе // Тихомиров М.Н., Епифанов П.П. Соборное Уложение 1649 года. М., 1961.
- Забелин И.Е. Домашний быт русских царей в XVI и XVII столетиях. В 3 кн. М., 1990. Кн. 1.
- Ключевский В.О. История сословий в России // Сочинения. В 9 т. М., 1989. Т. VI.
- Маньков А.Г. Развитие крепостного права в России во второй половине XVII в. М.-Л., 1962.
- Маньков А.Г. Уложение 1649 г. - кодекс феодального права России. Л., 1980.
- Маньков А.Г. Законодательство и право России второй половины XVII в. СПб., 1998.
- Новосельцев А.П., Пашуто В.Т., Черепнин Л.В. Пути развития феодализма. М., 1972.
- Развитие русского права в XV - первой половине XVII вв. М., 1986.
- Сахаров А.М. Образование и развитие Российского государства в XIV- XVII вв. М., 1969.
- Сахаров А.М. Русская деревня XVII в. (По материалам патриаршего хозяйства). М., 1966.
- Сербина К.Н. Очерки из социально-экономической истории русского города. М.-Л., 1951.
- Смирнов П.П. Посадские люди и их классовая борьба в XVII в. М.-Л., 1947-1948. Т. 1-2.
- Тихомиров М.Н. Классовая борьба в России XVII в. М., 1969.
- Тихомиров М.Н. Соборное Уложение и городские восстания середины XVII в. // Тихомиров М.Н., Епифанов П.П. Соборное Уложение 1649 г. М., 1961.
- Устюгов Н.В. Классы и классовая борьба в России в XVII в. // Устюгов Н.В. Научное наследие. М., 1974.
- Черепнин Л.В. Земские соборы Русского государства в XVI – XVII веках. М., 1978.
- Чернов А.В. Вооруженные силы Русского государства в XV – XVII веках. М., 1954.

Тема 5. Джерела з історії гуситського руху

1. Формування ідеології гусизму. Твори Яна Гуса та його ідейних попередників. “Послання магістра Яна Гуса”. Петро із Младоньовіц “Донесення про магістра Яна Гуса в Констанці”.
2. Джерела про програмні вимоги і тактику таборитів.
3. Джерела з табору бюргерської опозиції. Актові матеріали. Постанови гуситських сеймів. Договори Праги з союзниками, гуситські маніфести. Феодально-католицькі джерела.

Джерела та література

1. Хрестоматия по истории средних веков. – М., 1963. – Т. 2.
2. Гуса Вацлав История Чехословакии. – Прага, 1963.
3. Иванов Ю. Ф. Ян Гус в советской послевоенной историографии // Советское славяноведение. – 1983. – № 5. – С. 97 – 106.
4. Лаптева Л. П. Гуситское движение в дореволюционной историографии. – М., 1988. – С. 66-84.
5. Лаптева Л. П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма. – М., 1986. – С. 122 – 139.
6. Липатникова Г. И. Ян Гус (к 550-летию со дня гибели) // Вопросы истории славян. – Воронеж, 1966. – Вып. 2. – С. 3 – 24.
7. Озолин А.И. Бюргерская оппозиция в гуситском движении. Социально-политические требования. – Саратов, 1973.
8. Озолин А. И. Из истории гуситского движения. – Саратов, 1962.
9. Руколь Б.М. Источники об Иерониме Пражском // Славяне в эпоху феодализма. – М., 1978. – С. 335 – 340.

На семінарському занятті студенти повинні зосередити увагу на таких питаннях :

- охарактеризувати творчу спадщину попередників Яна Гуса;
- проаналізувати твори Яна Гуса;
- розкрити особливості формування ідеології гусизму за матеріалами чеських хроністів;
- “Гуситська хроніка” Лаврентія із Бжезовой
- джерела таборитів;
- Ян Жижка в історичних творах;
- джерела бюргерської опозиції.

Тема 6. Середньовічні польські хроніки

1. “Хроніка поляків” Галла Аноніма та Хроніка Вінцентія Кадлубека.
2. “Велика хроніка про Польщу, Русь та їхніх сусідів” та “Хроніка Янка з Чарнкова”.
3. Праці Яна Длугоша. “Хроніка польська” М. Кромера.
4. “Трактат про дві Сарматії” М. Меховського та “Опис Європейської Сарматії” О. Гаваньїні.
5. “Хроніка польська, литовська, жмудська і всієї Русі” Мацея Стрийковського та “Хроніка Польська” Марціна Бельського.

Джерела та література

Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. М., 1980. С. 26–86.

Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. М., 1982.

Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. М., 1961.

История Польши. В 3 т. 1955–1958. Т. I. С. 29–70.

Королюк В. Д. Древнепольское государство. М., 1957.

Королюк В. Д. Западные славяне и Киевская Русь в X–XI вв. М., 1964. С. 43–330.

Королюк В. Д. Раннефеодальная государственность и формирование феодальной собственности у восточных и западных славян (до середины XI в.). М., 1970.

Королюк В. Д. Славяне и восточные романцы в эпоху раннего средневековья. М., 1985. С. 22–45; 114–121.

Меховский Матвей. Трактат о двух Сарматиях. М.-Л., 1936.

Михайловская Л. Л., Лазарева Д. И. История западных славян с древнейших времен до 1914 г. Практикум. – Мн., 2008. С. 38 – 38 – 60.

Назаренко А.В. Немецкие латиноязычные источники IX - XI веков: тексты, перевод, комментарии. М., 1993.

Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3 т. Минск, 1987–1991. Т. I. С. 210–213.

Щавелева Н.И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I–VI): текст, перевод, комментарий. – Москва: Памятники исторической мысли, 2004. – 490 с.
[publ.lib.ru/ARCHIVES/SCH/SCHAVELEVA_Nataliya_Ivanovna/Schaveleva_N.I._Drevnyaya_Rus'_v_'Pol'skoy_istorii"_.\(2004\).\[djv-fax\].zip](http://publ.lib.ru/ARCHIVES/SCH/SCHAVELEVA_Nataliya_Ivanovna/Schaveleva_N.I._Drevnyaya_Rus'_v_'Pol'skoy_istorii)

Щавелева Н.И. Польские латиноязычные средневековые источники: тексты, перевод, комментарий. – Москва: Издательство «Наука», 1990. – 210 с.
[publ.lib.ru/ARCHIVES/SCH/SCHAVELEVA_Nataliya_Ivanovna/Schaveleva_N.I._Pol'skie_latinoyazychnye_srednevekovye_istochniki.\(1990\).\[djv-fax\].zip](http://publ.lib.ru/ARCHIVES/SCH/SCHAVELEVA_Nataliya_Ivanovna/Schaveleva_N.I._Pol'skie_latinoyazychnye_srednevekovye_istochniki.(1990).[djv-fax].zip)

Тема 7. Сербське суспільство і держава згідно з даними “Законника Стефана Душана”

1. “Законник Стефана Душана” як історичне джерело.
2. Царська влада.
3. Політичний лад. Становище “властелів”.
4. Церква і духовенство.
5. Аграрні відносини. Розвиток міст, ремесла й торгівлі.
6. Становище вільного рядового населення.
7. Становище залежних категорій населення.

Джерела

1. Законник Стефана Душана // Москаленко А. Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. хорваты и сербы: учеб.-метод. пособие. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978. – С.79–102.
2. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы / Под ред. В.М.Корецкого. – М., 1961. – С. 889–926.
3. Хрестоматия по истории средних веков. В трех томах / Под ред. акад. С.Д.Сказкина. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1963.– Том 2. X – XV века. – С. 687–697.
4. Хрестоматия по истории южных и западных славян: Учебное пособие для вузов: В 3 т. Минск: Изд-во “Университетское”, 1987. – Т. I. Эпоха феодализма / Отв. ред. М.М. Фрейденберг. – С. 81 – 85, 90–97.
5. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя) / упоряд. В.І.Яровий, С.М.Мотрук, В.П.Шумило та ін.; за ред. В.І.Ярового. – К.: Либідь, 2011.

Монографії, статті, посібники

6. Боброва С.П. Некоторые вопросы крестьянского землевладения в Сербии XII – первой половины XIV в. // Вопросы истории славян. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1963. – Вып. 1. – С. 9–42.
7. Боброва С.П. Дечанские сокальники // Вопросы истории славян. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1970. – Вып. 3. – С. 33–41.
8. Грачев В.П. Сербская государственность в XI–XIV вв. Критика теории “жупной организации”. – М., 1972.
9. Ермолович, В. И. Право средневековой Сербии (XII–XV вв.). – Мн. : БГЭУ, 2003. – 118 с.
10. История крестьянства в Европе: эпоха феодализма: в 3 т. – М.: Наука, 1986. – Т. 2. Крестьянство Европы в период развитого феодализма / АН СССР, Ин-т всеобщ. ист. ; под ред. З. В. Удальцовой ; [сост. М. А. Барг и др.].
11. История Сербии и Черногории: Босния и Герцеговина, Македония, Словения, Хорватия: сборник / составители: С. Шумов, А. Андреев. – М. : Монолит, 2002. – 496 с.
12. История Югославии: в 2 т. / Акад. наук СССР, Ин-т славяноведения; под ред. Ю. В. Бромлея, И. С. Достян, В. Г. Карасева, С. А. Никитина. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1963. – Т. 1. – С.87 – 118.

13. Наумов Е.П. к вопросу об эволюции феодальной ренты в Сербии, северной и центральной Македонии и Зете в первой половине XIV в. // Ученые записки Института славяноведения. – 1962. – Т.24.
14. Наумов Е.П. Некоторые проблемы истории законодательства в Сербогреческом царстве.(О новом издании Законника царя Стефана Душана) // Византийский временник. – 1965. – Т.26.
15. Наумов Е.П. К оценке социально-экономических изменений в Сербии, Македонии и Зете во второй половине XIV в.//Вопросы истории славян. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1966. – Вып. 2. – С. 101–109.
16. Наумов Е. П. Пути и тенденции экономического развития Сербии в XIII–XV вв. (Динамика сельского хозяйства в рамках феодального землевладения) // Советское славяноведение. – 1970. – № 3. – С. 40–51.
17. Наумов Е.П. К истории аграрных отношений в Которском округе (вторая половина XIV в.) // Вопросы истории славян. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1970. – Вып. 3. – С. 22–32.
18. Наумов Е.П. Две которские грамоты Стефана Душана // Вопросы истории славян. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1972. – Вып. 4. – С. 9–19.
19. Наумов Е.П. К историографии Законника Стефана Душана // Славяно-балканские исследования. – М., 1972.
20. Наумов Е.П. Законник Душана и рецепция византийского права на Балканах (к истории феодальной сословной терминологии XIII – XIV вв.) // Юго-Восточная Европа в средние века. – Кишинев, 1972. – С. 191–207.
21. Наумов Е. П. Господствующий класс и государственная власть в Сербии XIII–XV вв.: Динамика социальной и политической системы сербского феодализма. – М.: Наука, 1975. – 336 с.
22. Наумов Е.П. Экономическое положение Сербского государства в середине XIV в. // Хозяйство и общество на Балканах в средние века. – Калинин, 1978. – С. 16–34.
23. Наумов Е. П. Процессы развития этнического самосознания в Сербии и Боснии в XII–XIV вв. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. – М., 1989. – С. 94–116.
24. Чиркович С. М. История сербов. – М. : Весь мир, 2009.
25. Шаферова Л.А. Некоторые аспекты эволюции управления Сербским средневековым государством (вторая половина XII–XIV век) // Вопросы истории славян. – 2004. – Вып. – 16. – С. 65–83.

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Предмет та методологічні засади історичного джерелознавства.
2. Джерелознавчі проблеми історії слов'ян.
3. “Великопольська хроніка”: її склад та джерела. Дослідження “Великопольської хроніки” в історіографії.
4. Давньопольська історія на сторінках “Великопольської хроніки”.
5. Законник Стефана Душана.
6. Листування Івана IV Грозного та Андрія Курбського як історичне джерело.
7. Соборне уложеніє 1649 р.
8. Реформи у Росії за творами І. Пересвєтова.
9. Джерела з історії Російської імперії (1721 – 1917 рр.)
10. Джерела з історії СРСР: усна та письмова історія.
11. Джерелознавча справа в Радянському Союзі.
12. Сучасна система державних архівів та зібрань рукописів і стародруків Російської Федерації.
13. Сучасна система державних архівів Республіки Білорусь.
14. Польські державні архіви та книгозбірні рідкісних книг.
15. Мережа державних архівів та бібліотек з рідкісними рукописами і стародруками Болгарії.
16. Система державних архівів Сербії, Словенії, Хорватії, Боснії і Герцоговини та Македонії.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

1. Предмет і завдання спецкурсу.
2. Історичне джерело. Джерелознавство і його функції.
3. Класифікація історичних джерел за типами і видами. Масові й унікальні джерела.
4. Методика використання історичних джерел у наукових дослідженнях. Античні свідчення про слов'ян: Пліній Старший, Тацит, Птолемей. Йордан і його "Історія готів".
5. Візантійські автори другої половини VI – VIII ст.: Приск, Прокопій Кесарійський, Агафій Міринеуський, Менандр Протектор, Маврикій, Феофілакт Сімоката.
6. Розвиток слов'янських народів в працях Костянтина Багрянородного. Лев Диякон.
7. Франкські хроніки: Псевдофредегар, "Історія Карла Великого" Ейнгарда.
8. Німецькі джерела: "Баварський географ", Хроніка Равенського Аноніма, "Слов'янська хроніка" Гельмольда.
9. Англійські та скандинавські джерела: повідомлення англійського короля Альфреда, скандинавські та ісландські саги і легенди.
10. Визначні арабські історики та географи про розселення, побут та вірування слов'ян.
11. Поняття про літопис. Літописний звід. Протограф. Редакція літопису.
12. "Повість временних літ", її редакції, склад і джерела.
13. Новгородське і Псковське літописання.
14. Володимиро-Суздальська літописна традиція.
15. "Руська Правда" як основне законодавче джерело.
16. Походження, редакції, склад і джерела "Руської Правди".
17. Правове становище населення Київської Русі за "Руською Правдою".
18. Соціально-економічна історія руських земель на сторінках "Руської Правди".
19. Джерела з історії російського законодавства XIV – XVII століття.
20. Судові і уставні грамоти як законодавчі джерела з історії Північно-Східної Русі XIV – XV ст.
21. Кодифікація російського законодавства в XV – XVI ст.: Судебники 1497 і 1550 рр., "Стоглав", Судебник 1589 р.
22. Російські законодавчі джерела XVII ст. "Соборне уложення" 1649 р., "Новоуказні статті", "Новоторговий устав" 1667 р.
23. Формування великодержавної ідеології в російській публіцистиці. Філофей і його "Сказання про Москву, як про Третій Рим".
24. Ідеологічна боротьба в Московській державі, її зміст і спрямованість (Твори Івана Грозного і Андрія Курбського. І. С. Пересветов).
25. Відображення внутрішньої і зовнішньої політики Москви в публіцистиці XVII ст. ("Сказание" Авраамія Поліцина, Григорій Котошихін "О России в царствование Алексея Михайловича").
26. Литовська метрика, її склад і джерела.

27. Документальні джерела: акти гродських, земських і підкоморних суддів, матеріали магдебурій, жалувані грамота.
28. Литовські статuti, “Устава на волоки” 1557 р.
29. Джерела до вивчення соціально-економічної історії Білорусії: інвентарі, ревізії, писцові книги. Щоденник Люблінського сейму 1569 р.
30. Наративні джерела: хроніки Галла Аноніма, Вінцентія Кадлубека, Великопольська хроніка. “Історія Польщі” Яна Длугоша.
31. Історичні твори XVI – XVIII ст.
32. Пам’ятки польського права: Польська правда, Статuti Казимира Великого, статuti Ласького, Конституція 3 травня 1791 р.
33. Джерела до вивчення соціально-економічних відносин в польських землях: візитації, книги бенефіціїв, інвентар, люстрації.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Розселення слов'ян за «Повістю минулих літ».
2. Повідомлення арабського мандрівника Ібн-Фадлана «Про русів» на Волзі.
3. Роль варягів у виникненні Київської Русі за «Повістю минулих літ».
4. Запровадження християнства згідно «Повісті минулих літ».
5. Боротьба між князями і боярами у Ростовсько-Суздальській землі за «Повістю про убієння Андрія Боголюбського».
6. Літописні повідомлення про монгольську навалу.
7. Ідея сильної князівської влади у «Слові Данила Заточеника».
8. Куликовська битва згідно «Сказання про Мамаєве побоїще».
9. Боротьба Пскова проти Литви і Німецького ордену в «Повісті про Довмонта».
10. Розгром Москви Тохтамишем у 1382 р. у «Повісті про нашестя Тохтамиша на Москву».
11. Приєднання Новгороду до Московської держави за Московською і Новгородською повістями про похід Івана III на Новгород.
12. Боротьба проти еретиків у Московській державі у другій половині XV ст. (за «Посланням Геннадія Іоасафу»).
13. Проект державних реформ за творами І. Пересвєтова.
14. Завоювання Казані Іваном Грозним на сторінках «Казанської історії».
15. Опричнина Івана Грозного по записках І. Штадена.
16. Дві концепції самодержавства у листуванні Івана Грозного та Андрія Курбського.
17. Виховання дітей у російській сім'ї згідно «Домострою».
18. Становище жінок у російському суспільстві згідно «Домострою».
19. Авраамій Паліцин про причини і наслідки Смутного часу.
20. І. І. Болотніков в описах К. Бусова.
21. Боярська Дума і прикази у творах Г. Котошихіна.
22. Обґрунтування ідеології старообрядців у «Житті протопопа Авакума».
23. Проект державних перетворень Ю. Крижанича у його «Політиці».
24. Записки Е. Кемпфера про перський похід С. Т. Разіна.
25. Соловецьке повстання 1668 – 1676 рр. (за «Повістю про облогу Соловецького монастиря»).
26. Московське повстання 1682 р. у «Записці про стрілецький заколот».
27. Передумови і причини Північної війни за книгою П. П. Шафірова «Роздуми про причини Свейської війни».
28. Основні події Північної війни за твором «Гісторія Свейської війни» («Журнал или поденная записка Петра Великого»).
29. Питання про становище селян і кріпацтво у творі І. Т. Посошкова «Книга про нужду і багатство».
30. Питання про розвиток торгівлі і промисловості у творі І. Т. Посошкова «Книга про нужду і багатство».
31. Відображення громадсько-політичних поглядів М. В. Ломоносова у трактаті «Про збереження і розмноження російського народу».

32. Заснування Московського університету у документах і записах сучасників.
33. Вимоги наказів депутатам Уложенної комісії від дворянства.
34. Вимоги наказів депутатам Уложенної комісії від міст.
35. Вимоги наказів депутатам Уложенної комісії від різних категорій селян: однодвірців, солдатів-хліборобів, черносошних, приписних, новохрещених тощо.
36. Захист станових привілеїв депутатами Уложенної комісії від дворян у їхніх виступах і записах.
37. Антипанщинні пропозиції депутатів Уложенної комісії у їхніх виступах і записах.
38. Концепція освіченого абсолютизму в «Наказі» Катерини II Уложенній комісії: принципи самодержавства, законності і громадянського суспільства.
39. Пропозиції Катерини II про покращення становища дворян, «середнього роду людей» і селян у її «Наказі» Уложенній комісії.
40. Вади дворянського суспільства, шляхи і методи боротьби з ними у сатиричних журналах М. І. Новікова.
41. Критика кріпацтва у сатиричних журналах М. І. Новікова.
42. Дворянське суспільство і його мораль та звичаї на сторінках сатиричних журналів І. О. Крилова.
43. Карикатурне викриття самодержавства, двірцевої моралі, кріпацтва в поезії, драматургії та журналістиці Д. І. Фонвізіна.
44. Посилення панщизняної системи в указах 1760-х рр. про селян.
45. Чолобитні уральського гірничого населення та приписних селян про причини заворушень середини XVIII ст.
46. Вимоги повстанців у маніфестах і указах Є. І. Пугачова, документах і відозвах його сподвижників.
47. Організація повстанського війська і органів влади у маніфестах і указах Є. І. Пугачова, документах і відозвах його сподвижників.
48. Реформа місцевого управління і поліції Катериною II у «Розпорядженні для управління губерній» та «Уставу благочиння».
49. «Жалувана грамота дворянству» 1785 року про станові привілеї панівного прошарку і дворянське самоврядування.
50. Категорії міського населення і їх правове становище у «Жалуваній грамоті містам» 1785 року.
51. Причини «повреждения нравов» і громадського не впорядкування в Росії у творі М. М. Щербатова «О повреждении нравов в России».
52. О. М. Радіщев про самодержавство і народний суверенітет у книзі «Подорож із Петербурга в Москву» та оді «Вольность».
53. О. М. Радіщев про становище селян, ліберальний та революційний шляхи вирішення селянського питання в Росії у творі «Подорож із Петербурга в Москву».

РЕКОМЕНДОВАНИ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Агафий Миренейський. О царствовании Юстиниана. М., 1953.
2. Ангелов Д. Богомилство в Болгаріі. М., 1954.
3. Андреев В. Д. История болгарской літератури. М., 1987.
4. Анна Комнина. Аликсаида. Вступит. статья, перевод. комментарий Любарского М., 1965.
5. Бажова А. П. Руссо-югославские отношения во второй половине ХУІІІ в. Л., 1982.
6. Бартошек из Драгониц. Хроника Бартошека из Драгониц. <http://www.clavmon.cz/clavis/FRRB/chronica/CRONICA%20BARTOSSII%20DRAHONICZ.htm>
7. Бобров А.Г. Принципы издания древнерусских летописей // Лихачев Д.С. и др. Текстология на материале русской литературы Х–ХVII веков. СПб., 2001.
8. Богданов В.П. От Геродота до Интернета: очерки занимательного источниковедения. М., 2014.
9. Брачев В.С. Петербургская Археографическая комиссия (1834–1929). СПб., 1997
10. Бромлей Ю. В. Становление феодализма в Хорватии. М., 1964.
11. Буганов В.И. Об издании русских летописей // Археографический ежегодник за 1971. М., 1972
12. Валк С.Н. Советская археография. М.–Л., 1948.
13. Веселовский С.Б. Труды по источниковедению и истории России периода феодализма. М., 1978.
14. Византийский земледельческий закон. Л., 1984.
15. Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Донецьк, 2003.
16. Вудовиц И. У. Русская публицистика ХVI в. М., 1949.
17. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польських / пер. Л.М. Поповой. М., 1961.
18. Гельмольд. Словянская хроника. М., 1963.
19. Гісторыя Беларусі. У 2 ч. – Мінск, 1998. Ч. 1-2.
20. Голенистов-Кутузов. Слав'янские литературы. М., 1964.
21. Гольдберг А. Л. Сочинения Юрия Крижанича и их источники // Вестник истории мировой культуры, 1960, №6.
22. Горина Л. В. Соціально-економические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
23. Грачев В. П. Сербская государственность в X–XIV вв. М. 1957.
24. Греков Б. Д. Винодол. – Избранные труды. Т. I. М., 1957.
25. Греков Б. Д. Полица. – Избранные труды. Т. I. М., 1957.
26. Греков Б. Д. Польская правда. - Избранные труды. Т. I. 1957.
27. Гуса Вацлав. История Чехословакии. – Прага, 1963.
28. Две византийские хроники X века. М., 1959.
29. Длугош Ян. Грюнвальдская битва. М., 1962.

30. Довгопол В. М., Литвиненко М. А. Джерелознавство історії Української РСР. – К., 1986.
31. Закон судний людям краткой редакции. М., 1961.
32. Закон судний людям пространной и свободной редакции. М., 1961.
33. Законник Стефана Душана // Москаленко А. Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. – М., 1978. – С.79-102.
34. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002.
35. Иванов Г. М. Исторический источник и исторические познания. Томск, 1973.
36. Иванов Ю. Ф. Ян Гус в советской послевоенной историографии // Советское славяноведение. - 1983.- №5.- С.97-106.
37. Иванова О. В. Славяне и Фессалоника во второй половине VI в. по данным “Чудес св. Дмитрия”. Славянские древности. К., 1960.
38. Избрание отрывки из дубровницкого статута 1272 г. Перевод В. Г. Журавель – “Славянский сборник”, Вып. Исторический, Воронеж, 1958. - С. 49-58.
39. Избрание произведения болгарских революционных демократов. М., 1959.
40. Избрание произведения прогрессивных польских мыслителей. М.; Л., 1956-1958. Т1-3.
41. Ильинский Г. А. Грамоты болгарских готов. М., 1960.
42. Именник болгарских ханов// Тихомиров М. Н. Исторические связи России со славянскими странами и Византией. М., 1960.
43. Иордан. О происхождении и деяниях готов. М., 1960.
44. Исследования по источниковедению истории России (до 1917 г.) Кучкин В.А. (ред.). М., 1997.
45. История Белоруси. Учебное пособие. – Минск, 1997.
46. История Болгарии. В 2 т. – Москва, 1955. Т. 1.
47. История Венгрии. В 3 т. – Москва, 1976.
48. История Византии. Т. I-III. М., 1967.
49. История Польши. – Москва, 1956-1959. – Т. 1-3.
50. История Румынии / Координаторы И.-А. Поп, И. Болван. – М.: Весь мир, 2005. – 680 с.
51. История Румынии. – Москва, 1971. – Т. 1.
52. История СССР с древнейших времен до наших дней в двенадцати томах. – Т.2.- М., 1966.
53. История Чехословакии. – Москва, 1961. – Т. 1-2.
54. История Югославии. В 2 т. – Москва, 1963. – Т. 1-2.
55. История южных и западных славян. Курс лекций. Москва, 1998. Т.1-2.
56. Источники по истории русского общественного сознания пери ода феодализма.- Новосибирск, 1986.
57. Источниковедение истории СССР: Учебник / Под ред. И. Д. Ковальченко. М., "Высшая школа", 1973.

58. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001.
59. Історія південних і західних слов'ян. Підручник. – Київ, 1987.*
60. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001. – 660 с.
61. Казаков Р. Б. Судебник 1497 г. // Вопросы истории., 2000.- №3.- С.139-145.
62. Казакова И. А. Проблемы русской общественной мысли конца XV- первой трети XVI в. В советской историографии // Вопросы истории.- 1987.- №1.
63. Калакура Я. С. та ін. Історичне джерелознавство. К., 2002.
64. Клебанов А. И. Реформационные движения в России в XIV – первой пол. XVI в. М., 1960.
65. Козьма Пражский. Чешская хроника. М., 1962.
66. Константин Багрянородный. Об управлении империей. М., 1989.
67. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVIII - XIX вв. М., 1957.
68. Кравцов Н. И. Сербський епос. Т 1-2. М., 1960.
69. Кучкин В. А. Судебник 1497 г. и договорные грамоты московских князей XIV-XV вв. // Отечественная история.- 2000.-№1.-С.101-107.
70. Лаврентий из Бржезовой. Гуситская хроника. М. 1962.
<http://www.vostlit.info/haupt-Dateien/index-Dateien/L.phtml?id=2052>
71. Лаврентий из Бржезовой. Гуситская хроника. М., 1962.
72. Лаптева Л. П. Гуситское движение в Чехии в XV в. – 1990.
73. Лаптева Л. П. Гуситское движение в дореволюционной историографии.- М., 1988.
74. Лаптева Л. П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма. М., 1986.
75. Летописи и хроники. 1980 г. М., 1981. с.27-42.
76. Липатникова Г. И. Ян Гус (к 550-летию со дня гибели) // Вопросы истории славян. – Воронеж, 1966. Вып. 2.- С.3-24.
77. Липшиц В. В. Законодательство и юриспруденция в Византии в IX-XI вв.
78. Лурье Я.С. Изучение русского летописания // Вспомогательные исторические дисциплины, вып.1. Л., 1968;
79. Люблинская А. Д. Источниковедение истории средних веков. Л., 1955.
80. Маврикий. Тактика и стратегия. СПб., 1903.
81. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів, 1998.
82. Матузова В. И. Английские средневековые источники. М. 1979.- с.13-35.
83. Мельников а. М. Чешская книга. Очерки истории., м., 1971.
84. Михаил Пселл. Хронография. М., 1978.
85. Мулач М. И. Сербские агиографы XIII-XIV вв. – Тодра, Т.23, М., 1968.
86. Озолин А. И Бюргерская оппозиция в гуситском движении. Социально-политические требования.- Саратов , 1973.
87. Озолин А. И. Из истории гуситского движения.- Саратов .- 1962.

88. Полное собрание русских летописей. Т. 1 – 43. СПб (Л.), 1846-2004. http://psrl.csu.ru/indexs/index_tom.shtml
89. Послания Яна Гуса. М., 1903.
90. Прокопий Кессарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. М., 1993.
91. Пронштейн А. П. О предмете источниковедения как научной исторической дисциплины // История СССР. 1977. №5.
92. Профессионализм историка и идеологическая конъюнктура. Проблемы источниковедения советской истории. М., 1994.
93. Рибавков Б. Древняя Русь. Сказания. Билини. Летописи. – М. 1963.
94. Ричка В. М. За літописним рядком: Історичні оповіді про Київську Русь. К., 1991.
95. Рогов А. И. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения. М
96. Руколь Б.М. Источники об Иерониме Пражском // Славяне в эпоху феодализма.-М., 1978.- С.335-340.
97. Сборник документов по социально – экономической истории Византии. М., 1961.
98. Свод древнейших письменных известий о славянах. Т.1. М..1991.
99. Сиротенко В. Т. Введение в историю международных отношений в Европе во второй половине IV- начале VI вв. Ч.1. Источники. Перм., 1973.
100. Тихомиров М. В. Именник болгарських ханов. // Вестник древней истории. №3.
101. Тихомиров М. Н. Русские летописи, вопросы их издания и изучения. «Вестник АН СССР», 1960, № 8.
102. Тихомиров М.Н. Об издании русских летописей // Русское летописание. М., 1979
103. Толочко П. Л. Літописи Київської Русі. К., 1994.
104. Удальцова З. В. Идеино-политическая борьба в ранней византии. М., 1977.
105. Улащик Н. Н. Подготовка к печати и издание тома XVII «Полного Собрания Русских Летописей» // Летописи и хроники. 1973 г. М.: Наука, 1974. С. 360-367.
106. Фарсобин В.В. Источниковедение и его метод. Опыт анализа понятий и терминологии. М., 1983.
107. Феофилакт Симокката. История. М.,1957.
108. Фрейбер Л. А., Попова Т. В. Византийская литература эпохи розцвета IX-XV вв., М., 1978.
109. Фрейденберг М. М. Деревня и городская жизнь в Длмации XIII-XV вв.,1972.
110. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. М., 1961.
111. Хрестоматия по истории средних веков. В 3-х т. М., 1961, т. 1-2.
112. Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. Минск, 1987-1991. Т. 1-3.

113. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011.
114. Черепнин Л. В. Земские соборы Руського государства в XVI-XVII вв.- М., 1978.
115. Черепнин Л. В. Образование Русского централизованного государства в XIV-XV вв.- М., 1960.
116. Чорній В. Історія Болгарії. – Львів, 2007.
117. Шмидт С. Путь историка. Избранные труды по источниковедению и историографии. М., 1997.
118. Ючас М. История Яна Длугоса. Труды АН Литовск. ССР., 1959.
119. Chronicon Aulae Regiae – Zbraslavská kronika <http://www.estredovek.cz/view.php?cisloclanku=2007020004>
120. Cronica conflictus Wladislai Regis Poloniae cum Cruciferis. Anno Christi 1410, wyd. Z. Celichowski, Poznań 1911.
121. Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag. Bertold Bretholz. Berlin: 1923, seria: Monumenta Germaniae Historica. https://www.dmg.de/de/fs1/object/display/bsb00000683_00002.html?sortIndex=010:060:0002:010:00:00
122. Jana Długosza kanonika krakowskiego Dziejów polskich ksiąg dwanaście <https://polona.pl/item/joannis-dlugossii-senioris-canonici-cracoviensis-operam-omnia-jana-dlugosza-kanonika,MTkyNTU3/4/>
123. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum. Jana Z Czarnkowa Kronika Polska. 1333-1384. [Preceded by Part of a Rocznik and Followed by Others.] (Opracował Jan Szlachtowski.)
124. Kronika książąt polskich, [w:] "Monumenta Poloniae Historica", t. 3, Lwów 1878.
125. Kronika Lechitów i Polaków napisana przez Godzisława Baszko Kustosza Poznańskiego w drugiey połowie wieku XIII: z dawnego Rękopismu Biblioteki Willanowskiéy przetłomaczona. Hipolit Kownacki (tł.). Warszawa: XX. Pijarzy, 1822. https://books.google.pl/books?id=LNBbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gsb_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
126. Kronika Marcina Galla przełożona na język polski i objaśniona. Zygmunt Komarnicki (tł.). Warszawa: Zygmunt Komarnicki, 1873. https://pl.wikisource.org/wiki/Kronika_Marcina_Galla
127. Kronika wielkopolska. Kazimierz Abgarowicz (tł.), Brygida Kürbis (red.). Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2010.
128. Kronika Wincentego Kadłubka [w:] Monumenta Poloniae historica = Pomniki dziejowe Polski, T. 2, pod red. Augusta Bielowskiego, Lwów 1872. <http://kpbc.umk.pl/dlibra/docmetadata?id=17159&from=publication>
129. Kroniki doby Karla IV.. Praha: Svoboda, 1987.
130. Księga henrykowska, właśc. Liber foundationis claustris sanctae Mariae Virginis in Heinrichow (Księga założenia klasztoru świętej Marii Dziewicy w Henrykowie <http://digital.fides.org.pl/publication/834>

131. NECHUTOVÁ, Jana. Latinská literatura českého středověku do roku 1400. Praha: Vyšehrad, 2000.

132. Příbika z Radenína, řečeného Pulkava, „Kronika česká“, na stránkách Moravia Magna. http://www.moraviamagna.cz/povesti/p_pu_2pc.htm

133. ŘEZBÁŘ, Jindřich. Cronica domus Sarensis. Brno: Krajské nakladatelství, 1964.

<http://www.clavmon.cz/clavis/FRRB/chronica/Cronica%20domus%20sarensis.htm>

134. Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila
https://cs.wikisource.org/wiki/R%C3%BDmovan%C3%A1_kronika_%C4%8Desk%C3%A1_tak_%C5%99e%C4%8Den%C3%A9ho_Dalimila

<https://archive.org/stream/rmovankronikaes00jiregoog#page/n5/mode/2up>

135. Staré letopisy české: (texty nejstarší vrstvy). Praha: Filosofia, 2003.

Vavřinec z Březové. Husitská kronika.

<http://www.clavmon.cz/clavis/FRRB/chronica/CHRONICON%20LAURENTII%20DE%20BRZEZOWA.htm>

Інформаційні ресурси

1. https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%E2%80%99%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2#.D0.A1.D0.B0.D0.BC.D0.BE.D1.81.D1.82.D1.96.D0.B9.D0.BD.D0.B0_.D1.80.D0.BE.D0.B1.D0.BE.D1.82.D0.B0

2. <http://eknigi.org/istorija/>

3. <http://litera-ua.livejournal.com/>

4. <http://www.kodges.ru/history>

5. <http://istoriofil.org.ua/>

